

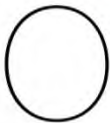

ΕΠΕΤΕΙΟΣ 2 ΓΙΑΤΙ ΜΑΣ ΑΦΟΡΑ Ο ΜΥΘΟΣ ΤΟΥ ΛΟΡΔΟΥ ΜΠΑΪΡΟΝ

200 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΦΙΛΕΛΛΗΝΑ ΑΓΓΛΟΥ ΠΟΙΗΤΗ ΣΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ, ΣΤΙΣ 19 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1824

«Η υποδοχή του Μπάιρον στο Μεσολόγγι», του Θεόδωρου Βρυζάκη (1861), Εθνική Πινακοθήκη - Μουσείο Αλέξανδρου Σούτσου

ΤΟΥ RODERICK BEATON

Τζορτζ Γκόντον Μπάιρον, 6ος βαρόνος Μπάιρον, πέθανε στο Μεσολόγγι στις 19 Απριλίου 1824 (στις

7 του μήνα, αν ακολουθήσουμε το παλιό ημερολόγιο που ίσχυε εκείνη την περίοδο). Συγγραφέας πολύ δημοφιλής, με καλές πωλήσεις σε όλη την Ευρώπη, με ένα περίφημο «ηφαιστειώδες» ταμπεραμέντο και σκανδαλώδη προσωπική ζωή, ο Μπάιρον ήταν ένας από τους διασημότερους Άγγλους της εποχής του (στην πραγματικότητα, βέβαια, ήταν Άγγλος μόνο κατά το ήμισυ: η μητέρα του ήταν Σκωτσέζα και ο ίδιος, όπως έγραφε σε ένα ποίημα, «είμαι μισός Σκώτος εκ γέννας και ολόκληρος εξ ανατροφής»). Ο θάνατός του «εις την Ελλάδα, και διά την Ελλάδα», σύμφωνα με τον επικάδειο που εκφώνησε ο Σπυριδών Τρικούπης λίγες μέρες αργότερα, μετατράπηκε αυτομάτως σε θρόλο που διαρκεί. Δεν συνιστά υπερβολή αν ισχυριστεί κανείς ότι για την Ελλάδα ο Μπάιρον έχει μεταμορφωθεί σε σύγχρονο μύθο: η ιδέα του καταραμένου, ρομαντικού ποιητή που θυσιάσε αυτοβούλως τη ζωή του στον σκοπό της απελευθέρωσης των καταπιεσμένων υπόδουλων άσκησε μεγάλη επιρροή στη φαντασία διαδοχικών γενεών από τότε – όχι μόνο ανάμεσα στους Έλληνες, αλλά παντού στον κόσμο.

Υπάρχουν πολλοί λόγοι γιατί αυτός ο θρόλος ή ο «μύθος» έχει ακόμη σημασία για τη σημερινή Ελλάδα. Η προσωπική φήμη του Μπάιρον ήταν η αιτία που μετά τον θάνατό του στη σχετικά άγνωστη, βαλτώδη πόλη της Δυτικής Ελλάδας – μέσα στους «καριούς της λιμνοθάλασσας», σύμφωνα με τον ποιητή Κωστή Παλαμά – η λέξη «Μεσολόγγι» έγινε γνωστή παντού στην Ευρώπη, ακόμη και στις μακρινές Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Το κίνημα του φιλελληνισμού είχε αποκτήσει ήδη γερές βάσεις, αλλά τα ονόματα «Μπάιρον» και «Μεσολόγγι» του έδωσαν νέα ώθηση στο πλαίσιο του ελληνικού Αγώνα

για την απελευθέρωση από την οθωμανική κυριαρχία – με τα δεδομένα της σύγχρονης ορολογίας, αναβίβησαν όσο ποτέ άλλοτε το «προφίλ» του. Η συνέχεια έδειξε και κάτι άλλο. Η σύμπτωση ώστε η πρωική Εξοδος του Μεσολογγίου και η αυτοθυσία των πολιορκημένων να πραγματοποιηθούν ακριβώς την ίδια περίοδο δύο χρόνια αργότερα (10/22 Απριλίου 1826) διασφάλισε ότι στο μέλλον το όνομα του Μπαΐρον έμενε στο μυαλό πολλών ανθρώπων συνδεδεμένο με εκείνο το γεγονός.

Ο Μπαΐρον έζησε στην ελεύθερη Ελλάδα του Μεσολογγίου μόλις για 100 ημέρες, από τις 5 Ιανουαρίου έως τις 19 Απριλίου 1824. Κατά τη διάρκεια αυτή προφανώς υπήρχε ένα όριο για το τι μπορούσε να προσφέρει ώστε να βοηθήσει τον ελληνικό Αγώνα. Με τον θάνατό του, ωστόσο, δημιούργησε έναν θρύλο τόσο ισχυρό ώστε οι αντιλήψεις του να φτάνουν ως τις ημέρες μας. Η ίδια η δέσμευσή του υπέρ της Ελλάδας παράλληλα με την αναπάντεχη τραγωδία του θανάτου του, τράβηξαν αναμφισβήτητα την προσοχή πολλών σε «τούτο το αλωνάκι», όπως θα χαρακτήριζε λίγο αργότερα το Μεσολόγγι ο

εθνικός ποιητής Διονύσιος Σολωμός – κατ' επέκταση, βέβαια, και όλη την επαναστατημένη Ελλάδα.

Υστερα από όλα αυτά, πώς να μην υπάρχει ο «μύθος του Μπαΐρον»; Είναι εξαίτια αυτού του μύθου που πολλοί Έλληνες επέλεξαν την εξελληνισμένη μορφή του ονόματός του για δικό τους όνομα. Που το αθηναϊκό προάστιο, στις παρυφές του Υμηττού, χτισμένο για να φιλοξενήσει πρόσφυγες από τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, ονομάστηκε «Βύρωνας» ώστε να μνημονεύει η πρώτη εκατονταετηρίδα από τον θάνατό του, δύο χρόνια αργότερα. Εξάλλου, οι περισσότερες ελληνικές πόλεις και κομποπόλεις έχουν από μία οδό Βύρωνα. Αγάλματα και ανδριάντες που τον αναπαριστούν βρίσκονται στο Ζάππειο της Αθήνας και στον Κήπο των Ηρώων του Μεσολογγίου. Η Τράπεζα της Ελλάδος, εξάλλου, εξέδωσε πρόσφατα προς τιμήν του ένα αναμνηστικό νόμισμα σε μια περιορισμένη σειρά για συλλέκτες. Ο πίνακας του Θεόδωρου Βρυζάκη που απεικονίζει την άφιξη και υποδοχή του στο Μεσολόγγι (φιλοτεχνημένος το 1861) αποτελεί ένα από τα πλέον συναρπαστικά εκθέματα στην πρόσφατα ανακαινισμένη Εθνική Πινακοθήκη και έχει αναπαραχθεί αμέτρητες φορές σε εξώφυλλα βιβλίων, άρθρα εφημερίδων κ.α. Ο θρύλος του Μπαΐρον ζει και βασιλεύει.

Μόλις πρόσφατα έχει αρχίσει να επανεκτιμάται ο πολιτικός ρόλος του Μπαΐρον στη στήριξη προς τον Μαυροκορδάτο και τη «μεταρρυθμιστική» πτέρυγα της ελληνικής ηγεσίας. Εάν δεν υπήρχε η δική του παρέμβαση, κανείς δεν ξέρει αν η Ελληνική Επανάσταση θα ολοκληρωνόταν έτσι όπως ξέρουμε

NEES EPEYNEΣ. Πέρα από τον σύγχρονο μύθο, ωστόσο, υπάρχουν περισσότερα στοιχεία που προσδίδουν αξία στο όνομά του. Τα τελευταία χρόνια οι ιστορικοί έχουν ξεκινήσει να ερευνούν τα αρχαία και να ανακαλύπτουν τι ακριβώς έκανε κατά τη σύντομη διαμονή των 100 ημερών στο Μεσολόγγι του 1824. Αποδεικνύεται, για παράδειγμα, ότι ο Μπαΐρον ξόδεψε μεγάλο μέρος της περιουσίας του σε δάνεια και δωρεές προς την τοπική διοίκηση του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου στη Δυτική Ελλάδα. Η δική του φήμη και επιρροή έπαιξαν σημαντικό ρόλο για να συναφθούν τα πρώτα περιβόητα (ή διαβόητα, αν προτιμάτε!) δάνεια του Λονδίνου ώστε να φτάσει η απεινωσμένα απαραίτητη οικονομική στήριξη στην προσωρινή κυβέρνηση της Ελλάδας. Η πρώτη δόση του ιγγλιώδους ποσού των 800.000 αγγλικών λιρών (αντίστοιχου πιθανότατα σήμερα με 40 εκατομμύρια ευρώ) έφτανε από το Λονδίνο προς την Ελλάδα διά θαλάσσης τινά ώρα που ο Μπαΐρον έχανε τη ζωή του. Κατά προτεραιότητα, ήταν το ίδιο πλοίο που μετέφερε πίσω στην Αγγλία τη σορό του, ταριχευμένη με τις απαραίτητες ουσίες για να συντηρηθεί στο μεγάλο θαλάσσιο ταξίδι. Εάν είχε ζήσει, θα έφτανε στα χέρια της ελληνικής κυβέρνησης μεγαλύτερο τμήμα από εκείνο το ποσό και μάλιστα πιο γρήγορα – ίσως έτσι να είχαν αποφευχθεί καταστροφές όπως εκείνες στα Ψαρά, την Κάσο και την Κρήτη αργότερα μέσα στη χρονιά.

Από την άλλη, μόλις πρόσφατα έχει αρχίσει να επανεκτιμάται ο πολιτικός ρόλος του Μπαΐρον στη στήριξη προς τον Μαυροκορδάτο και τη «μεταρρυθμιστική» πτέρυγα της ελληνικής ηγεσίας. Εάν δεν υπήρχε η δική του παρέμβαση, κανείς δεν ξέρει αν η Ελληνική Επανάσταση θα ολοκληρωνόταν έτσι όπως ξέρουμε: με τη δημιουργία ενός νέου κράτους, βασισμένου σε ευρωπαϊκές αρχές λειτουργίας, αλλά και ως μιας καινοτομίας μέσα στην Ευρώπη, καθώς ήταν από την αρχή εθνικό.

Ας μην ξεχνάμε, τέλος, ότι πριν από φιλέλληνας και μαχητής της ελευθερίας ο Μπαΐρον υπήρξε ποιητής. Είναι εκπληκτικό το γεγονός ότι το μεγαλύτερο κομμάτι των έργων του δεν μεταφράστηκε ποτέ στα ελληνικά. Οι δώδεκα τόμοι της αλληλογραφίας του αποκαλύπτουν μια πλούσια και πολύπλοκη προσωπικότητα, ενώ παράλληλα συνιστούν μια αναγνωστική απόλαυση. Κι όμως, ούτε αυτοί είναι προσβάσιμοι στους Έλληνες αναγνώστες. Παράλληλα με τις ρομαντικές ιστορίες του, γεμάτες από «αίμα και κεραυνούς» (σ.σ.: αναφορά στον στίχο του «Δον Ζουάν» που χαρακτηρίζει το είδος), αυτές για τις οποίες δηλαδή είναι περισσότερο γνωστός, ο Μπαΐρον ήταν επίσης ένας μετρ της κωμωδίας. Το αριστούργημά του, το ημιτέλες σατιρικό αφήγημα του «Δον Ζουάν», ήταν ήδη μεγάλο όταν τα παράτησε και πήρε το πλοίο για την Ελλάδα και τη δόξα. Το υπόγειο αυτοσαρκαστικό χιούμορ που περιέχει πρέπει να είναι ανυπόφορο δύσκολο για έναν μεταφραστή ώστε να το μεταφέρει σε μια άλλη γλώσσα. Αλλά ακριβώς λόγω του βυρωνικού «μύθου» στα ελληνικά ιδιαίτερα πιστεύω ότι αξίζει τον κόπο. Να 'ναι αυτός ο καρπός της φετινής επετείου: να γνωρίσουν οι Έλληνες καλύτερα τον ποιητή Βύρωνα.

Ο Roderick Beaton είναι ομότιμος καθηγητής της Εδρας Νεοελληνικής και Βυζαντινής Ιστορίας, Γλώσσας και Λογοτεχνίας «Κορράς» του King's College London, πρόεδρος της Βρετανικής Σχολής Αθηνών και μέλος της Βρετανικής Ακαδημίας. Το 2013 εξέδωσε το «Byron's war», το οποίο κυκλοφορεί στα ελληνικά ως «Ο πόλεμος του Μπαΐρον» (εκδ. Πατάκη, μπη. Κατερίνα Σκνά, 2015)